

บทที่ 1

ลักษณะและโครงสร้างของระบบการศึกษา

การจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก บางประเทศมีระบบและแบบแผนเป็นของตนเองโดยเฉพาะ บางประเทศมีระบบและแบบแผนที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือเหมือนกัน และกล่าวได้ว่าประเทศต่าง ๆ จัดการศึกษาของตนส่วนใหญ่มุ่งที่จะให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของประเทศ ดังนั้น ในการกำหนดโครงสร้างของระบบการศึกษาจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้เป็นเบื้องต้นของประเทศนั้น ๆ

1. ขอบข่ายของระบบการศึกษา (The Scope of Education System)

การจัดการศึกษาในสมัยก่อนของประเทศเอกราชทั้งหลาย มิได้มีการนำข้อมูลต่าง ๆ มาพิจารณาดำเนินการให้สอดคล้องกับโครงสร้างและส่วนประกอบต่าง ๆ สถาบันการศึกษาจัดตั้งเป็นองค์กรเล็ก ๆ กระจัดกระจาย ส่วนดำเนินการแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม โดยตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดให้มีโรงเรียนเพื่อการเรียนการสอนตามความต้องการในแต่ละสาขาวิชาของกลุ่มชนนั้น ๆ การจัดการศึกษาได้รับอิทธิพลจากความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยแยกตามลักษณะของอาชีพและแนวความคิดของกลุ่มชนในสังคม การจัดการศึกษาในอดีต มหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนมัธยมสายวิชาการจัดให้เฉพาะผู้มีความรู้หรือลูกหลานของชนชั้นสูงก่อนที่จะมีการคิดจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาขึ้นเสียอีก องค์กรศาสนาและองค์กรการศึกษาของเอกชนก็ได้มีการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ก่อนที่รัฐจะเข้ามามีบทบาท

1.1 แนวคิดในเรื่องระบบการศึกษา (The concept of Education system)

คำว่า "ระบบการศึกษา" (system of Education) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ในที่นี้ความหมายรวมถึงสถาบันหรือตัวแทนที่มีวัตถุประสงค์หรือความตั้งใจที่ดำเนินการจัดตั้งใน

รูปองค์กร ระบบการศึกษาของชาติมิได้หมายความว่าเพียงการจัดการศึกษาในชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนอาชีพชั้นสูงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้บริการการศึกษาผู้ใหญ่ การสอนผู้ไม่รู้หนังสืออ่านหนังสือ โครงการวิทยุและโทรทัศน์ การศึกษาทางไปรษณีย์ ตลอดจนกิจกรรมนอกโรงเรียนทั้งหลายอื่น ๆ ระบบการศึกษาของชาติมิได้ครอบคลุมแต่เพียงโรงเรียนหรือสถาบันซึ่งดำเนินการและควบคุมโดยรัฐหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงโรงเรียนหรือสถาบันซึ่งดำเนินการโดยองค์การส่วนท้องถิ่น โรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนที่จัดโดยองค์การศาสนาด้วย นอกจากนี้ระบบการศึกษายังรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของโรงเรียนตั้งแต่การศึกษาในชั้นต้นขึ้นไปจนถึงชั้นสูง และยังครอบคลุมถึงการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีร่างกายหรือจิตใจพิการ ซึ่งอาจดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชนก็ได้

ระบบการศึกษาของแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันไปตามสภาพการจัดการควบคุมและการบริหาร (UNESCO, 1971 : 27)

จากแนวคิดในเรื่องระบบการศึกษา พลสรุปสาระสำคัญของความหมายของระบบการศึกษาว่า ระบบการศึกษาได้ครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. สถาบันหรือตัวแทนที่มีวัตถุประสงค์หรือความตั้งใจที่ดำเนินการจัดตั้งในรูปองค์กร
2. การจัดการศึกษาในชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย และโรงเรียนอาชีพชั้นสูง ซึ่งดำเนินการและควบคุมโดยรัฐองค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การส่วนท้องถิ่น และยังครอบคลุมถึงโรงเรียนและสถาบันการศึกษาของเอกชนด้วย
3. การให้บริการทางการศึกษาผู้ใหญ่ การสอนผู้ไม่รู้หนังสืออ่านหนังสือโครงการวิทยุและโทรทัศน์ การศึกษาทางไปรษณีย์ ตลอดจนกิจกรรมนอกโรงเรียนทั้งหลาย
4. สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของโรงเรียนตั้งแต่การศึกษาในชั้นต้นไปถึงชั้นสูง
5. การจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีร่างกายหรือจิตใจพิการ ซึ่งดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชน

ดังนั้น กล่าวได้ว่า ระบบการศึกษาเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมากกินความถึงการศึกษาทุกประเภท อาทิ การจัดระบบการศึกษาในโรงเรียน ระบบการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาพิเศษ เป็นต้น (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2517 : 1)

ระบบพาราเลล (Pararell System)

การจัดการศึกษาในทวีปยุโรปในศตวรรษที่ 19 ได้จัดระบบโรงเรียนเป็น 2 ลักษณะ กำหนดโดยชนชั้นทางสังคม คือ การศึกษาในชั้นประถมศึกษา จัดการศึกษาแก่เด็กที่มาจากครอบครัวชนชั้นกรรมาชีพเป็นระยะเวลา 8-9 ปี เพื่อออกมาประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ ขณะที่การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดให้สำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและชั้นสูง โดยเน้นการสอนในด้านการเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาชีพชั้นสูงต่าง ๆ การแบ่งแยกการศึกษาออกเป็นสองระบบต่างหากจากกันดังกล่าวนี้ ทำให้เด็กจากชนชั้นกลางและชั้นสูงเข้าเรียนในระดับสูงจากระดับประถมศึกษาขึ้นไป ในขณะที่เด็กจากชนชั้นกรรมาชีพได้เข้าเรียนถึงระดับประถมศึกษาเท่านั้น ทำให้เกิดเป็นระบบขนาน (Pararell System)

ต่อมา ประเทศต่าง ๆ ได้พัฒนาการศึกษาโดยรัฐเข้ามาดำเนินการและมีการเลิกใช้ระบบขนาน ดังนั้น เมื่อเด็กทุกคนเข้าศึกษาในชั้นประถมศึกษาแล้วก็สามารถเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้ และได้กำหนดการจะเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาแตกต่างกันไป ในประเทศสหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์ การจัดการศึกษาในชั้นประถมศึกษาได้ดำเนินการก่อนที่จะมีแนวคิดในการจัดการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา กล่าวคือ ระบบ 8-4 ซึ่งเด็กนักเรียนต้องเรียนจบหลักสูตรชั้นประถมศึกษา 8 ปีก่อนที่จะเข้าการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาได้ ในอังกฤษและฝรั่งเศส การศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาครอบคลุมหรือรวมเข้าอยู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งการจะเข้าเรียนในชั้นมัศึกษานั้นได้เตรียมการไว้แล้วล่วงหน้า 2 ปีในช่วงระยะเวลาที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษา

1.2 การเพิ่มหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา

ในการจัดการศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางการศึกษาซึ่งเคยเป็นปัญหาอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีก่อนนั้น มิได้เป็นปัญหาในสภาพสังคมปัจจุบันอีกต่อไป ประเทศที่กำลังพัฒนาได้ขยายการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยดำเนินการจัดสร้างโรงเรียนสำหรับเด็ก ตลอดจนความพยายามในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้เด็กสามารถที่จะเข้ารับการศึกษาในขั้นที่สูงขึ้นไป

ความจริงทางด้านเทคโนโลยีทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องการสถาบันฝึกอบรมทางด้านเทคนิค โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามากขึ้น จึงพยายามที่จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้

แก่ผู้เข้ารับการศึกษาระดับนี้ สหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาดังกล่าว ความช่วยเหลืออาจแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่นักศึกษา
2. ให้ความช่วยเหลือในด้านการค้นคว้าวิจัย
3. ช่วยเหลือด้านเงินทุนและสวัสดิการ
4. จัดหางานที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับในประเทศที่สามารถจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้แก่เด็กทุกคน ความต้องการในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น และต้องจัดการศึกษาให้กับคนหูหนวก ตาบอด คนพิการต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนผู้ที่ได้รับความไม่เป็นธรรม ผู้ที่สูญเสียโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนในชั้นต้น การได้รับบริการต่าง ๆ ก่อนเข้าเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ที่เพิ่มเติมเสริมความรู้ ความต้องการให้คนได้รู้หนังสือเพิ่มขึ้น การจัดกิจกรรมนอกโรงเรียนที่กว้างขึ้นและการใช้วิทยุและโทรทัศน์ในการศึกษา ทั้งหมดล้วนเป็นความต้องการในการจัดการศึกษาในสภาพปัจจุบันทั้งสิ้น

ในเรื่องการขยายตัวทางการศึกษามีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ รัฐได้ขยายบทบาทในเรื่องของการจัดการศึกษา โดยแรกเริ่มสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา การศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การเอกชนมิใช่จากรัฐบาล และในหลายประเทศ สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่ดำเนินงานและควบคุมโดยองค์การอิสระ แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันประเทศส่วนมากยึดถือแนวทางที่ว่ารัฐมีหน้าที่หรือจำต้องรับภาระประกันต่อสังคมว่า ความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาเป็นความต้องการของสังคมอันเป็นหน้าที่หลักของรัฐ แม้ว่ารัฐอาจจะมิได้จัดให้มีหรืออำนวยความสะดวกในทุก ๆ ประการก็ตาม แต่ถือว่าอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐที่จะจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท

ประเทศเดนมาร์กได้จัดระบบการศึกษาของประเทศโดยมีการกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในเวลาว่างจากชั้นเรียนแตกต่างกันไป ตามประเภทของโรงเรียนสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ โรงเรียนต่าง ๆ เหล่านี้อาจวางข้อกำหนดหรือเงื่อนไขในการรับเข้าเรียนตามสภาวะของเด็ก แต่ก็ยังคงยึดแนวนโยบายการศึกษา โดยทั่วไปไว้ รัฐหรือองค์การส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างโรงเรียน ตลอดจนอุปกรณ์ทางการศึกษา

1.3 การควบคุมการศึกษาโดยรัฐและเอกชน

ในปัจจุบันโรงเรียนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โรงเรียนรัฐ คือ โรงเรียนที่ดำเนินการและควบคุมโดยรัฐ

2. โรงเรียนราษฎร์ คือ โรงเรียนที่ดำเนินการโดยเอกชน เช่น องค์กรศาสนา สมาคม และเอกชนธรรมดาโดยทั่วไป

โรงเรียนรัฐเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการและควบคุมโดยรัฐมนตรีของรัฐบาลกลาง หรือ โดยคณะกรรมการหรือตัวแทนขององค์กรบริหารในแต่ละท้องถิ่น ทุกคนมีส่วนเป็นเจ้าของ สำหรับข้ออ้างใช้แตกต่างกันไป โรงเรียนรัฐบาลทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นในระดับจังหวัด ท้องถิ่น หรือส่วนกลางจะรับเด็กทุกหมู่เหล่าในสังคมนั้น ๆ โดยเสมอภาคกัน โรงเรียนรัฐเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะให้เปล่า และเป็นการศึกษาภาคบังคับ และสอนหรือให้การอบรมทั้งด้านความรู้ และระเบียบของสังคมที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับเท่านั้น

สำหรับโรงเรียนราษฎร์ที่ดำเนินการโดยเอกชนในสมัยโบราณจะพบว่า การจัดการศึกษาของหลายประเทศได้รับอิทธิพลหรือดำเนินการโดยองค์กรศาสนาที่มีความยึดมั่นที่จะให้การศึกษิตตามความเชื่อถือในศาสนาของตน นอกจากนั้น ยังมีองค์กร สมาคม หรือสถาบันต่าง ๆ อีก ที่จัดการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ โดยทั่วไปโรงเรียนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยการบริจาค ได้รับช่วยเหลือจากรัฐบาลและเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียน โรงเรียนใดที่องค์กรศาสนาดำเนินการจะเก็บค่าเล่าเรียนไม่แพง และรับเด็กทุกคนเข้าเรียน แม้บางคนจะมีฐานะยากจนที่สุดก็ตาม แต่โรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยกำหนดฐานะทางสังคมเป็นพื้นฐานจะรับเฉพาะนักเรียนที่มาจากฐานะร่ำรวยเท่านั้น เพราะจะคิดค่าเล่าเรียนสูง และโรงเรียนเหล่านี้จะสอดแทรกความเชื่อและทัศนคติของสังคมให้แก่ักเรียนของตนเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ต่าง ๆ

การศึกษาที่จัดโดยเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของชาติ โรงเรียนราษฎร์ในบางประเทศสามารถรับนักเรียนได้มากกว่าโรงเรียนของรัฐ ทั้งนี้ เพราะรัฐเต็มใจให้เอกชนเข้าช่วยแบ่งเบาภาระ เป็นต้นว่า ในประเทศเนเธอร์แลนด์ เอกชนดำเนินการ 65% ของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และ 95% ของการศึกษาในระดับวิชาชีพและเทคนิคต่าง ๆ (Unesco, 1971 : 28)

ในประเทศที่กำลังพัฒนาบางประเทศ โรงเรียนสอนศาสนาหรือสถาบันเอกชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทางการศึกษา บางประเทศยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่บางประเทศรัฐบาลพยายามดำเนินการทุกวิถีทางที่ถือว่ารัฐเท่านั้นที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการศึกษาของชาติ แต่โดยที่ขาดแคลนทรัพยากร ในที่สุดก็ต้องพบกับความล้มเหลว เพราะรัฐบาลเองไม่มีปัจจัยในการสนับสนุนเพียงพอ อย่างไรก็ตามก็ดี ในการพัฒนาการศึกษาโดยทั่วไป เอกชนยังไม่สามารถที่จะเพิ่มพูนหรือเสนอความต้องการในทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ โดยมากโรงเรียนของรัฐมักเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการในขั้นต้น

นอกจากนี้แนวความคิดของรัฐต่อการดำเนินการของเอกชนชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างกันแล้ว ในบางประเทศโรงเรียนเอกชนถูกรัฐบาลยกเลิกหรือยี้คมีให้ดำเนินงานอย่างสิ้นเชิง บางประเทศรัฐบาลเข้าดำเนินการแต่เพียงบางส่วน และบางประเทศถือว่าการที่มีโรงเรียนหลาย ๆ แบบเป็นสิ่งที่ดีและทำให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้น

1.4 การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาผู้ใหญ่

1. การศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นอีกลักษณะหนึ่งของการขยายตัวและการพัฒนาทางการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำรงไว้ซึ่งการทำงานของโรงเรียน อำนวยประโยชน์แก่การดำรงชีวิตและเพื่อการขยายตัวในการดำรงชีพและการฝึกฝนแก่ผู้เยาว์วัยและผู้ใหญ่ ลักษณะเช่นนี้ย่อมส่งผลสำคัญในด้านการจัดเตรียมในด้านวิชาชีพของประชาชนซึ่งจัดโดยรัฐ องค์การทางสาธารณชน ตลอดจนเอกชนต่าง ๆ การดำเนินการจัดตั้งมีเหตุจูงใจที่สำคัญ ๆ หลาย ๆ ประการ บางแห่งจัดขึ้นเนื่องจากลักษณะทางเศรษฐกิจ มีแนวความคิดเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวม หรือมุ่งหวังให้เด็กนักเรียนทั้งหลายมีการพัฒนา บางแห่งจัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้นเพื่อให้การศึกษา หรือเพิ่มพูนความรู้ต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือ บางแห่งจัดเพื่อพัฒนาวิชาชีพและเทคโนโลยี สำหรับลักษณะการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอาจจัดได้ในหลายรูปแบบ จัดแบบเต็มเวลาหรืออาจเพียงบางเวลาในเวลาว่างจากการเล่าเรียน หรืออาจเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการฝึกฝนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถพิเศษต่าง ๆ เพื่อตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดีและสูงกว่าขึ้นไปอีก

การดำเนินงานทางด้านการปรับปรุงด้านวิชาชีพดังกล่าว ยังมีสมาคมการค้าและสถาบันทำนองเดียวกันอื่น ๆ ได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถให้แก่ลูกจ้างและคนงานเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเข้าใจในวัฒนธรรมของตนด้วย และการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนบางแห่งจัดให้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการให้การศึกษาสำหรับเด็กในระบบโรงเรียน การดำเนินงานทั้งสองอย่างมุ่งผลเพื่อช่วยเด็กด้านการดำรงชีพในชีวิตจริงและทั้งการศึกษาในโรงเรียนพร้อมกันไปด้วย

สหภาพโซเวียตรัสเซีย เป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการศึกษา ซึ่งพยายามที่จะอำนวยความสะดวกในการศึกษานอกเวลา โดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมแก่คนงาน ทั้งในด้านวิชาสามัญและวิชาเฉพาะด้าน คนงานสามารถที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนพิเศษซึ่งจัดขึ้นตอนเย็น หรือการเรียนที่เกี่ยวข้องเนื่องเสริมหลักสูตรโดยให้ลดเวลาในการทำงานลงวันละประมาณ 2 ชั่วโมง โดยมีได้สูญเสียผลประโยชน์ตอบแทนในช่วงระยะเวลา 8, 20, 30 หรือ 40 วันหรืออาจถึง 4 เดือนในช่วงระยะเวลาของแต่ละปีการศึกษา ในประเทศโรมาเนียการจัดการศึกษาเสริมหลักสูตรเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไปในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในประเทศฝรั่งเศสศูนย์บริการทางการศึกษาทางโทรทัศน์ของประเทศจัดให้มีรายการให้ความรู้ต่าง ๆ ในทุกระดับการศึกษารวมทั้งการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้งศูนย์เยาวชนและศูนย์วัฒนธรรมไปทั่วประเทศ เพื่อสนองความต้องการทางด้านการศึกษาให้แก่ทุกคน เช่น โทรภาพข่าว ห้องสมุด ศูนย์ให้บริการทางการศึกษาด้านศิลปกรรม และพลาสมาัย เป็นต้น ในประเทศญี่ปุ่นได้จัดให้มีห้องประชุมสาธารณะจัดบริการแก่ประชาชนทุก ๆ คนเพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฟังการอภิปรายและการบรรยาย ตลอดจนการแสดงนิทรรศการต่าง ๆ และยังมีศูนย์เยาวชนที่จัดกิจกรรมให้สมาชิกมีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อให้เด็กมีความรักความสามัคคีและมีจิตใจที่เป็นธรรม และรู้จักเคารพในกฎหมายของบ้านเมือง นอกจากนี้ ยังมีองค์กรต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนในกิจกรรมนอกหลักสูตรแก่เด็กด้วย ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันก็พยายามที่จะจัดระบบการศึกษาซึ่งเอื้ออำนวยต่อประชาชนได้ตลอดเวลาแห่งการดำรงชีวิต

2. การศึกษาผู้ใหญ่

เมื่อก้าวถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็มักกล่าวถึงการศึกษานอกโรงเรียนด้วย เพราะบางประเทศการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีรูปแบบเริ่มมาจากการศึกษาผู้ใหญ่ ในปัจจุบันโอกาสในการศึกษายังเป็นที่ต้องการสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหลาย โดยหลักความจริงการเพิ่มจำนวนประชากร ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคนิค ตลอดจนความตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยทำให้สังคมให้ความสนใจกับการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งในด้านวิชาชีพและแขนงวิชาอื่น ๆ ด้วยความคิดที่ว่า การศึกษาผู้ใหญ่จะช่วยสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ แก้ปัญหาคนว่างงานและนำไปสู่ความเป็นธรรมในสังคม จุดประสงค์ของการศึกษาผู้ใหญ่มีลักษณะ เช่นเดียวกับกับการให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ แต่ที่สำคัญที่สุดคือเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองและมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

การให้การศึกษาผู้ใหญ่จัดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ทางการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ในด้านนี้โดยเฉพาะในประเทศสวีเดน การศึกษาพื้นฐานทั่วไปไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ มีการจัดการศึกษาให้ผู้ใหญ่ในโรงเรียนสามัญทั่ว ๆ ไป รวมทั้งในวิทยาลัยชุมชนหรือจัดเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกตั้งแต่ 5-20 คน ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันการศึกษาประเภทนี้มีประโยชน์มาก และมักจะจัดขึ้นในเวลาพิเศษ คือ ตอนเย็นหรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยจัดสอนในมหาวิทยาลัย โรงงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม สมาคมการกุศลต่าง ๆ ตลอดจนสถาบันศาสนา และนอกจากนี้ยังมีการศึกษาทางไปรษณีย์ด้วย

ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่มีสถาบันต่าง ๆ มากมาย และจัดให้มีการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ขึ้นในทุกระดับทั้งทางด้านสายสามัญ (general education) สายอาชีพ (vocational) และทางเทคนิค (technical area) ประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะจัดการศึกษาผู้ใหญ่เป็นแบบเรียนเต็มเวลา และได้มีการนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐและเอกชน ในบางประเทศความต้องการในด้านสื่อสารประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย

2. โครงสร้างของระบบการศึกษา

2.1 ลักษณะของโครงสร้าง

จากการสำรวจโครงสร้างทางการศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่า ประเทศต่าง ๆ จัดการ

ศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ประถมศึกษา
2. มัธยมศึกษา
3. อุดมศึกษา

และจากการสำรวจมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันในโครงสร้างของการศึกษาของแต่ละประเทศ และความแตกต่างดังกล่าวถือได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกประเทศ โดยพบว่า (UNESCO, 1971 : 29-34)

1. ระดับประถมศึกษา (Primary) ในทุกประเทศโครงสร้างของการศึกษาระดับนี้จะแตกต่างกันในเรื่องระยะเวลาการเรียนและประเภทของโรงเรียน

2. ระดับมัธยมศึกษา (Secondary) แตกต่างกันเรื่องเวลาเรียน และในแต่ละประเภทของโรงเรียนก็จะมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันด้วย

3. เวลาและวิธีการรวมการศึกษาระดับประถมศึกษากับมัธยมศึกษาเข้าด้วยกัน จะแตกต่างกันในแต่ละประเทศ แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญอยู่ที่ปีสุดท้ายของการเรียนในชั้นประถมศึกษา เพราะจะเป็นสิ่งที่นำมาพิจารณาสำหรับการศึกษาต่อของนักเรียนทุก ๆ คน

4. ในแต่ละประเทศจะให้ความสำคัญที่แตกต่างกันในด้านการฝึกอบรมของครู การเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ในบางประเทศต้องการครูที่ผ่านการอบรมและต้องการนักเรียนที่จะเข้าเรียนในสถาบันวิชาชีพต่าง ๆ มาก เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศ

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบโครงสร้างของการศึกษาคือ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งพบว่าปัญหาความเจริญก้าวหน้านี้เองที่ทำให้ต้องมีการพิจารณา และปฏิรูประบบการเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตลอดจนการปฏิรูปการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และการรับนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ

2.1.1 ประถมศึกษา

ในประเทศที่พัฒนา จะจัดการศึกษาให้เด็กเข้าเรียนในลักษณะบังคับ เริ่มเมื่อ

อายุระหว่าง 6-7 ปีจนถึง 15-16 ปี โดยในช่วง 8 ปีแรกเป็นการเรียนในชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่มีเวลาเรียนสูงสุด แต่ประเทศส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษามากับบังคับ 6 ปี หลังจากนั้นเป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

ประเทศที่กำลังพัฒนาได้ตั้งจุดมุ่งหมายในการศึกษาไว้เช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว คือ เพื่อที่จะขยายการศึกษาในชั้นประถมศึกษาและต้องการให้เด็กของทุกคนได้เข้าเรียนในโรงเรียนและเรียนจนจบชั้นประถมศึกษา ในประเทศโคลัมเบียการเรียนในชั้นประถมศึกษาจะใช้เวลาเรียนตามปกติ ประมาณ 5 ปี แต่ก็พบว่าเมื่อประสบเหตุเนื่องจากการขาดแคลนบุคลากรผู้สอนและขาดแคลนโรงเรียน บางท้องถิ่นสามารถจัดการเรียนได้เพียง 2 ปีหรือ 4 ปีเท่านั้น ปัญหาเช่นนี้แม้แต่ท้องถิ่นชนบทหลาย ๆ แห่งในลาตินอเมริกาก็มีเช่นกัน ตอนกลางศตวรรษที่ 19 โรงเรียนในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือและทวีปออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ต้องพบกับปัญหาการขาดแคลนครู โรงเรียนในชนบทบางแห่งมีครูเพียง 1-2 คนเท่านั้น โดยสอนในทุก ๆ ชั้น ในประเทศเหล่านี้ต้องการบุคลากรจำนวนมากที่มีความสามารถในการสอนตามหลักสูตรของทุก ๆ ชั้น ซึ่งหาได้ยากมาก อย่างไรก็ตาม ความต้องการด้านบุคลากรก็ยังไม่ได้รับการสนองตอบ ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้สำเร็จการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาจำนวนน้อย และในหลาย ๆ ประเทศก็เข้มงวดมากในด้านการเรียนของชั้นประถมตอนปลาย โดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบทเพื่อคัดเลือกเด็กที่มีความสามารถเข้าเรียนต่อในมัธยมศึกษา

2.1.2 มัธยมศึกษา

1. การจัดการศึกษา

ในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ ระบบที่ถือแบบอย่างโครงสร้างการศึกษาของอเมริกาเหนือ และอีกระบบหนึ่งถือแบบอย่างของสหภาพโซเวียตรัสเซียและระบบที่ถือแบบอย่างของประเทศฝรั่งเศส

1.1 ระบบที่ถือแบบอย่างโครงสร้างของอเมริกาเหนือ

ประเทศที่ใช้ระบบนี้คือสหรัฐอเมริกาและแคนาดา เมื่อเด็กจบการศึกษาในชั้นประถมศึกษา 6 ปีแล้ว จะเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษา

ตอนปลาย 3 ปี ซึ่งการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาเฉพาะ และความรู้ทางด้านอาชีพให้กับนักเรียน ส่วนการเข้าเรียนจะเข้าเรียนในโรงเรียนที่แยกการเรียนระหว่างมัธยมศึกษาตอนต้นหรือตอนปลายก็ได้ หรือเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับมัธยมต้นและปลายรวมกันก็ได้

1.2 ระบบที่ถือแบบอย่างโครงสร้างของสหภาพโซเวียตรัสเซีย

ประเทศที่ใช้ระบบนี้คือประเทศแถบยุโรปตะวันออกและประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย รูปแบบของระบบการศึกษาประกอบด้วยการศึกษาภาคบังคับ มีระยะเวลา 10 ปี โดยอาจรวมการเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเดียวกันก็ได้ และเมื่อเรียนจบแล้วจึงเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีอยู่หลายประเภทและเป็นโรงเรียนเฉพาะด้านจัดตามความถนัดของเด็ก

เด็ก ๆ ของสหภาพโซเวียตรัสเซียเข้าเรียนในโรงเรียนตั้งแต่อายุ 7 ถึง 17-18 ปี โรงเรียนแบ่งออกเป็นสามระดับชั้น กล่าวคือ โรงเรียนประถม (ชั้น 1-3) โรงเรียนมัธยมต้น (ชั้น 4-8) และโรงเรียนมัธยมปลาย (9-10 [11]) โรงเรียนมัธยมบริบูรณ์ มีทั้งสามระดับชั้น บางห้องที่มีโรงเรียนระดับประถมแยกต่างหาก ทั้งนี้ แล้วแต่สภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญเป็นพิเศษ ในเขตชนบทที่มีหมู่บ้านเล็ก ๆ มากมาย เด็กที่จบจากโรงเรียนประถมในท้องถิ่นเหล่านี้จะเข้าเรียนต่อตามพื้นฐานการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้จบหลักสูตร 10 ปี ในโรงเรียนมัธยมที่ใกล้ที่สุด โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยมต้นและโรงเรียนมัธยมปลาย มีหลักสูตรเป็นเอกภาพเหมือนกันทั้งนักเรียนในเมืองและในชนบท นั้นเป็นเหตุผลที่ทำให้ไม่มีความยุ่งยากแต่อย่างใด ในการย้ายเด็กจากโรงเรียนหนึ่งไปยังอีกโรงเรียนหนึ่งไม่ว่าโรงเรียนนั้นจะอยู่ ณ ที่ใดในสหภาพโซเวียต

การศึกษาจบชั้นมัธยมบริบูรณ์เป็นระดับการศึกษาระดับต่ำสุดไปแล้ว การศึกษาชั้นมัธยมเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการยกระดับแรงงานการผลิตให้สูงขึ้น ในการอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเข้าร่วมในชีวิตวัฒนธรรมและการเมืองของประเทศอย่างเต็มที่

1.3 ระบบที่ถือแบบอย่างของประเทศฝรั่งเศส

ในระบบนี้เน้นหนักด้านการวางพื้นฐานทั่วไปให้แก่เด็ก ทั้งนี้ เพราะสังคมมีความต้องการในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อความเจริญรุดหน้าของสังคม การศึกษาในด้านมุ่งให้ความรู้ความสามารถพิเศษเฉพาะด้านตามแนวความคิดดั้งเดิมจะลดน้อยลง ระบบการศึกษาเน้นหนักไปในด้านวางพื้นฐานแก่เด็กในระยะ 8-9 ปีแรก ในแบบการศึกษาสามัญชั้นพื้นฐานทั่วไป ซึ่งมีแบบอย่างในประเทศฝรั่งเศสในปัจจุบันมีแนวความเชื่อว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ชั้นที่สอง) ควรจะจัดในลักษณะให้การศึกษาพื้นฐานทั่วไปสำหรับเด็ก ๆ ทุกคนคิดว่าจะแยกเป็นเรื่อง ๆ โดยเฉพาะเจาะจง ประเทศส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงนิยมมาใช้ลักษณะการศึกษาแบบบังคับในระดับอายุประมาณ 6 ถึง 15 ปี

2. การเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในแต่ละประเทศมีวิธีการคัดเลือก และรับเด็กแตกต่างกันไป แต่มีรูปแบบที่ใช้กันอยู่ 3 ประการ คือ

1. การเข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาโดยการสอบเข้า

เมื่อเด็กจบการศึกษาในปีสุดท้ายของการเรียนในชั้นประถมศึกษา ในการจะเข้าเรียนต่อในโรงเรียนมัศึกษามีบางประเทศที่กำหนดให้นักเรียนจะต้องสอบเข้าเรียน นักเรียนในขณะนั้นก็จะมียุ่ราว 11-12 ปี และมีเหตุผล 2 ประการที่สำคัญ ๆ ที่ทำให้มีการสอบคือ

1.1 ในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นมักจะมีปัญหาเรื่องขาดแคลนโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีการสอบขึ้นเพื่อคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา สำหรับโรงเรียนทางวิชาชีพอื่น ๆ ทางรัฐจะจัดให้มีโรงเรียนเหล่านี้ขึ้น เช่น โรงเรียนพาณิชยหรือโรงเรียนที่ให้การศึกษาทางบริการสาธารณสุขโรคต่าง ๆ ในโรงเรียนเหล่านี้ก็จะเน้นเนื้อหาหนักไปในด้านต่าง ๆ กัน

ในประเทศที่การศึกษาในชั้นประถมศึกษาที่มีนักเรียนหลาย ๆ ชชาติปะปนกันอยู่ การเรียนในชั้นไม่อาจแสดงถึงพื้นฐานความรู้ความสามารถได้ การสอบของโรงเรียนจึงนิยมใช้การสอบในด้านความถนัดและความสนใจควบคู่ไปกับในด้านวิชาการ โดยเน้นในด้านสติปัญญาและความสามารถทั่วไปของนักเรียนแต่ละคนเป็นหลัก

1.2 ในประเทศที่พัฒนาจะมีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลาย ๆ ประเภท และไม่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนโรงเรียน แต่ก็ยังคงให้มีการสอบอยู่เพื่อที่จะเป็นสิ่งที่ใช้ตัดสินว่านักเรียนแต่ละคนเหมาะสมกับโรงเรียนประเภทใด และเนื้อหาของการสอบก็จะครอบคลุมความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เด็กที่ได้คะแนนสูงก็จะถูกจัดให้เข้าศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสายวิชาการ ซึ่งเป็นโรงเรียนเตรียมเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย เด็กที่ได้คะแนนรองลงมาก็จะจัดให้เข้าเรียนในโรงเรียนที่เกี่ยวกับวิชาชีพ ส่วนเด็กที่ความสามารถไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็จะเข้าเรียนในโรงเรียนที่เน้นในเรื่องการสอนด้านวิชาชีพ

2. การกำหนดเงื่อนไขในการเข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษา การเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นวิธีนี้ไม่ใช่ผลสอบ แต่กำหนดเงื่อนไขในการที่จะเข้าเรียนต่อในมัธยมศึกษาขึ้นมาแทน เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น

3. การคัดเลือกนักเรียนโดยวิธีการสังเกตและการแนะนำ โดยใช้แบบทดสอบความถนัดและความสนใจเป็นเกณฑ์ และมีแนวโน้มที่จะเข้ามาแทนการสอบคัดเลือก เพื่อเข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย ซึ่งวิธีการสังเกตจะเริ่มขึ้นในระหว่างปีแรก ๆ ของการเรียน ในประเทศอิหร่านนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาทุก ๆ คน จะต้องเรียนตามหลักสูตรที่กำหนดให้ใน 3 ปีแรกของการศึกษา ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนักเรียนจะเข้าเรียนในวิชาที่ตนเองมีความเหมาะสมได้ โดยการตัดสินใจจากการทดสอบและการสังเกต ในระหว่าง 5-6 ปีของการเรียนในโรงเรียน ซึ่งช่วงเวลา 5-6 ปีนี้เรียกกันว่าเป็นช่วงการเตรียมตัวเพื่อเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสายอาชีพและวิทยาลัยซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาความสามารถเฉพาะด้านของตนได้อย่างเต็มที่

2.1.3 อุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาในช่วงที่ 3 ของระบบการศึกษานั้น ผู้ที่จะเข้าเรียนได้จะต้องเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเสียก่อน การศึกษาในช่วงนี้คือการศึกษาในมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู โรงเรียนและสถาบันเทคนิคสถานฝึกวิชาชีพชั้นสูง

ประเทศที่ระบบการศึกษาได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษได้ขยายขอบเขตการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้กว้างมากขึ้น โดยผนวกชั้นเตรียมมหาวิทยาลัยเข้าไปในหลักสูตร

ด้วย ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการศึกษาสองแบบ คือ วิทยาลัยชั้นต้น (Junior College) สำหรับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ไม่สามารถเข้าเรียนต่อในสถาบันชั้นสูงอื่น ๆ ได้ ซึ่งวิทยาลัยนี้จะใช้เวลาเรียน 2 ปีกับมหาวิทยาลัยซึ่งจะรับเฉพาะเด็กที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว ในประเทศสวีเดนก็ได้ใช้วิธีนี้เช่นกัน โดยวิธีแรกเป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษา มีฐานะต่ำกว่ามหาวิทยาลัยเรียกว่า Post Secondary และวิธีที่สองคือ เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งวิธีทั้ง 2 นั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ทุกคนได้รับการฝึกอบรมสอดคล้องไปกับความสามารถและความสนใจของเขา

ประเทศส่วนใหญ่จะมีวิธีการพิจารณาว่านักเรียนแต่ละคนมีคุณสมบัติที่จะเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาประเภทต่าง ๆ ประเภทใด คือ วิทยาลัยชั้นต้น (Junior College) วิทยาลัยครู (Teacher's College) สถาบันเทคนิค (Technological Institutes) โรงเรียนอาชีพ (Professional Schools) และมหาวิทยาลัย (University) วิธีการที่ใช้ในการคัดเลือกก็มีมากมาย บางแห่งใช้ผลการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และการสอบข้อเขียน การสอบข้อเขียนเพื่อคัดเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยจะมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรพื้นฐานของทางโรงเรียน ข้อสอบส่วนมากจะเป็นอัตนัย แต่ในปัจจุบันการสอบแบบอัตนัยไม่สามารถทำได้สะดวกนัก เพราะจำนวนนักเรียนที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น ข้อสอบส่วนมากจึงเป็นแบบปรนัยหรือแบบตอบคำถามสั้น ๆ

ในสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มในการนำการสอบซึ่งเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศมาใช้ ซึ่งข้อสอบจะมีลักษณะเป็นข้อสอบความถนัด และข้อสอบสัมฤทธิ์ผลที่มีมาตรฐาน ข้อสอบเหล่านี้จัดขึ้นโดยองค์การอิสระต่าง ๆ เช่น ศูนย์ทดสอบการศึกษา (Education Testing Service) ศูนย์นี้จะนำคำตอบที่ได้ไปแปรผลและส่งให้ทางมหาวิทยาลัย ซึ่งนักเรียนมีความประสงค์จะเข้าเรียนพิจารณาคัดเลือก พร้อมกับผลการเรียนของนักเรียนแต่ละคน ในประเทศญี่ปุ่น บางมหาวิทยาลัยได้นำผลการสอบความถนัดและความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนจัดทำขึ้นโดยสถาบันการค้นคว้าและทดสอบทางการศึกษา (Educational Test Research Institute) มาพิจารณา อย่างไรก็ตาม แต่ละมหาวิทยาลัยก็มีสิทธิในการคัดเลือกเด็กเข้าเรียนได้ ส่วนประกอบที่สำคัญที่ประเทศญี่ปุ่นนำมาพิจารณาคัดเลือกนักเรียนมีอยู่ 3 ประการ คือ ผลการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการสอบคัดเลือกและต้องมีสุขภาพดี

3. ปัญหาและอนาคตของระบบการศึกษาโดยทั่วไป

3.1 ปัญหา

ปัญหาของการศึกษานั้นมีปัญหาใหญ่เพียงสองประการ คือ

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในตัวระบบการศึกษาเอง ซึ่งมีผลมากกระทบกระเทือนต่อระบบการศึกษา ได้แก่ ปัญหาปริมาณและคุณภาพของครู ปัญหาหลักสูตร ปัญหาแบบเรียน ปัญหาการเรียนการสอน ปัญหาการสอบการวัดผล ตลอดจนปัญหาการบริหารการศึกษา เป็นต้น

2. ปัญหานอกระบบการศึกษา ได้แก่ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความเชื่อ ปัญหาสังคม ปัญหาค่านิยม ตลอดจนปัญหาขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งมีผลมากกระทบต่อระบบการศึกษาโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในระบบการศึกษาเองนั้นเป็นปัญหาที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาเองยากมาก เพราะมีแรงผลักดันน้อย ส่วนปัญหานอกระบบการศึกษาที่มักกระทบกับการศึกษานั้นมีแรงผลักดันสูงและสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในการศึกษาได้

ปัญหานอกระบบการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบันก็คือ ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพราะระยะครึ่งหลังแห่งศตวรรษที่ 20 นี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นผลให้เกิดความก้าวหน้าในทางวิทยาการด้านต่าง ๆ เป็นอันมาก

ในเวลาที่ย่อมเป็นที่ประจักษ์และได้ตระหนักทั่วกันแล้วว่า ในกาลอนาคตนั้นชีวิตของมนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างไม่มีทางหนีไปไหนได้ ดังนั้นภารกิจอย่างใหม่ของการศึกษาก็คือ การนำความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์เพื่อประโยชน์แห่งมนุษยธรรมและมนุษยชาติ

3.2 อนาคตของระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาในอนาคตควรจะเป็นไปในลักษณะ (Irvine, 1972 : 362-364)
ดังนี้

1. ในอนาคตระบบการศึกษามีแนวโน้มขึ้นอยู่กับวางแผนเป็นสำคัญ การวางแผนตามแบบเก่าโดยเน้นที่การปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้น หรือแก้ไขข้อบกพร่องในปัจจุบันนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ระบบการศึกษาในอนาคตจะต้องมีการสร้างสิ่งใหม่และวิธีการใหม่ขึ้นมาด้วย

2. จะต้องสามารถรับนักศึกษาเป็นจำนวนมากได้
3. จะต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่สำหรับนักศึกษา
4. จะต้องสามารถนำผู้เรียนมาร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับประสบการณ์จริง
5. จะต้องสามารถปรับให้เข้ากับการเพิ่มอย่างรวดเร็วของความรู้สาขาต่าง ๆ
6. จะต้องจัดการเรียนรู้อย่างประหยัดและรวดเร็ว
7. จะต้องเน้นถึงการพัฒนาทักษะการเรียนรู้
8. จะต้องเน้นถึงมนุษยสัมพันธ์
9. จะต้องพัฒนาผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเฉพาะสาขา
10. จะต้องค่อย ๆ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษาของเขา จนในที่สุดผู้เรียนสามารถกำหนดโปรแกรมการเรียนของตนเองได้

11. การจัดการศึกษาในอนาคตควรจะจัดในรูปการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) การศึกษาเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาตลอดชีวิต การเรียนรู้เป็นขบวนการเพื่อให้ได้รับการศึกษา ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อลงมือกระทำและร่วมปฏิบัติจริง ถ้าพูดถึงการฝึกฝนเรามักจะทำในสิ่งที่รู้อยู่แล้วโดยเฉพาะครูย่อมรู้แต่การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนกระทำในสิ่งที่ยังไม่รู้ ระบบการศึกษาที่มุ่งในการถ่ายทอดสิ่งที่รู้อยู่แล้วจะไม่เหมาะสมสำหรับเตรียมคนเพื่ออนาคตเพราะอนาคตเป็นสิ่งที่ยังไม่รู้ (Barne, 1972 : 13) ดังนั้น ระบบการศึกษาที่จำเป็นในการหาความรู้และในการดำรงชีวิตในอนาคต แนวการจัดนั้นควรจะจัดในรูปการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาในอนาคตมีลักษณะ เป็นการศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้เป็นขบวนการต่อเนื่องซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นอายุ หน้าที่หลักของระบบการศึกษาก็คือ จัดการศึกษาสำหรับคนทุกวัยให้คนที่มียุในวัยต่าง ๆ ได้มีโอกาสรับการศึกษาตามความจำเป็นและความต้องการของตนเอง เมื่อลักษณะของการจัดการศึกษาเป็นเช่นนี้แล้ว โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนใน

อนาคตจะเป็นโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้ สามารถจัดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยการปรับตัวของนักเรียน และสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน ลักษณะการบริหารที่เพิ่ม การแก้ปัญหาเฉพาะกิจจะมีมากที่สุด ซึ่งรูปแบบนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของการเรียนและ กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น (Toftler, 1970 : 407-409)

ระบบการศึกษาในปัจจุบันจัดหลักสูตรอย่างเดียวกันแก่ผู้เรียน เช่น ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาต่าง ๆ เหมือนกัน จึงถือว่าสำเร็จตามหลักสูตร ใน อนาคตโอกาสจะเปิดให้กว้างขวางขึ้น ผู้เรียนไม่จำเป็นจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาอย่างเดียวกัน ระยะเวลาของการเรียนแต่ละวิชาก็ไม่ตายตัว อาจจะมีหลักสูตรระยะสั้นระยะยาว หลักการที่ว่า ให้มีจำนวนวิชามากขึ้นนั้นจะกำหนดให้มีวิชาบังคับน้อยลง ผู้เรียนสามารถจัดหลักสูตรให้แก่ตนเอง ได้ ขณะที่ไม่มี การบังคับให้ผู้เรียนเรียนอย่าง เดียว ทักษะที่นักเรียนทุกคนควรจะมีร่วมกัน ได้แก่ ทักษะในการสื่อสารและการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะเหล่านี้แบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านการเรียนรู้ (Learning) ด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น (Relating) และด้านการเลือก (Choosing) ในด้านการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องรู้จักเรียน รู้จักหาความรู้ สามารถใช้ความรู้ที่มี อยู่ให้เป็นประโยชน์ ส่วนด้านความสัมพันธ์กับคนอื่นนั้น ระบบการเรียนการสอนจะต้องเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนมีการรวมกลุ่มกัน แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีส่วนช่วยในเรื่องนี้ สำหรับด้าน การเลือกระบบการศึกษาจะต้องสอนให้ผู้เรียนรู้จักค่านิยมของตนเอง ตามปกติการเลือกสิ่งใดสิ่ง หนึ่งนั้นผู้เลือกจะเลือกให้สอดคล้องกับค่านิยมของตนเอง ถ้าค่านิยมยังไม่กระจายแล้ว การให้ ทางเลือกมาก ๆ จะเป็นปัญหาสำหรับผู้เลือก (Toftler, 1970 : 413-418) ผู้เลือกไม่ควร กำหนดให้ผู้เรียนชอบหรือมีค่านิยมบางอย่าง แต่จะต้องจัดกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถทดสอบและวิเคราะห์ค่านิยมของตน และสามารถเข้าใจได้ อย่างแจ่มแจ้ง

ดังนั้น สิ่งที่ควรได้รับการเน้นในหลักสูตร (Heather, 1974) คือ

1. สอนให้ผู้เรียนมีทักษะในการวิเคราะห์ปัญหา สามารถทดสอบการแก้ปัญหาทั้งที่เป็น ภาควิทยุทธศาสตร์และสภาพความเป็นจริงในชีวิต

2. นักเรียนทุกคนควรจะได้เรียนเกี่ยวกับการศึกษาอาชีพ และได้รับการแนะแนวทางอาชีพ

3. หลักสูตรที่เรียนควรเป็นหลักสูตรสำหรับตนเอง (Personalized Curriculum) ทั้งนี้ เป็นรายวิชาที่เรียน เป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียน ระยะเวลาในการเรียน การสอน เน้นถึงการพัฒนาทั้งหมดของผู้เรียนในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่ง

หลักสูตรในอนาคตจะเน้นในด้านการพัฒนาบุคคลมากกว่าด้านอื่น และจะต้องมีลักษณะเป็นของส่วนบุคคล ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตลอดชีวิตตามความต้องการของตนเอง ในขณะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะเกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อเผชิญถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็น การถ่ายทอดความรู้จากครู หรือจากแหล่งอื่นที่กระทำกันในอดีตและในปัจจุบันจะกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยในอนาคต ผู้เรียนจะมุ่งในการแสวงหาความรู้ใหม่ สิ่งใหม่เพื่อช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ถ้าขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ การดำรงชีวิตในอนาคตจะเป็นไปด้วยความลำบาก

4. ระบบการศึกษาของประเทศไทย สภาพปัจจุบันและระบบการศึกษาในอนาคต

4.1 ระบบการศึกษาของประเทศไทย

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้ระบุตั้งแต่ข้อ 28-40 ในเรื่องระบบการศึกษาไว้ดังนี้

ข้อ 28 การศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษานี้ เป็นสิ่งที่จะต้องทำต่อเนื่องกันตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียน

ข้อ 29 การศึกษาแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ให้จัดเนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้มีประโยชน์ครบถ้วนในตัวทุกระดับ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละระดับสามารถดำรงชีพได้ด้วยความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตน

การจัดการศึกษาในทุกระดับจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการ

ทำงานและสนใจที่จะมีส่วนร่วมในภารกิจของส่วนรวมตามวิถีทางของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย

ข้อ 30 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษามุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการศึกษาต่อไป

การจัดสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานั้น อาจจัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกโรงเรียน โดยอาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็ก หรือศูนย์เด็กปฐมวัย และในบางกรณีอาจจัดเป็นชั้นเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาลก็ได้

ข้อ 31 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การจัดสถานศึกษาระดับประถมศึกษาพึงจัดเป็นตอนเดียวตลอด ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี

ข้อ 32 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาลงระดับประถมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

การศึกษาระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละประมาณ 3 ปี ในตอนต้นพึงให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจอย่างกว้างขวาง ในตอนปลายพึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป

ข้อ 33 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาลงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งพัฒนาความเจริญของงามทางสติปัญญาและความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงเพื่อพัฒนาประเทศและมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ

การจัดสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจจัดเป็นรูปวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบัน เฉพาะอย่างก็ได้ และอาจจัดในรูปแบบที่ใช้สื่อการเรียนในลักษณะต่าง ๆ โดยผู้เรียนไม่จำเป็นต้อง มาเรียนในสถานศึกษาก็ได้

ข้อ 34 การจัดการศึกษาของแต่ละระดับ อาจจัดในลักษณะและประเภทต่าง ๆ ตาม ความเหมาะสมกับความต้องการอันจำเป็นของสังคมไทย

การศึกษาลักษณะและประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกหัดครู การอาชีวศึกษา การศึกษา วิชาชีพพิเศษ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาพิเศษ เป็นต้น

ข้อ 35 การฝึกหัดครู เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างครูให้สามารถปฏิบัติตนและทำหน้าที่เป็น ผู้ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการโดยรอบด้านขึ้นในตัวผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ในระดับที่วิद्यุชนจะพึงปฏิบัติได้ และมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งในแง่บุคลิกภาพทั่วไป ความสัมพันธ์ต่อศิษย์และบทบาทต่อสังคม

การจัดการฝึกหัดครูเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ถ้ามีความจำเป็น สถาบันฝึกหัด ครูอาจจัดหลักสูตรในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา เพื่อผลิตครูตามความต้องการของท้องถิ่นด้วยก็ได้

ข้อ 36 การอาชีวศึกษา เป็นการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งผลิตกำลังคนในระดับต่าง ๆ กันตาม ความต้องการของท้องถิ่นและสังคม

การศึกษาวชิชีพในระดับประถมศึกษา มุ่งฝึกให้ผู้เรียนเกิดมีนิสัยรักการทำงาน สามารถ นำความรู้จากบทเรียนและการทำงานในโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การศึกษาวชิชีพในระดับมัธยมศึกษา มุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความรู้ ความ ชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติและประกอบอาชีพได้จริงอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้รู้แนวทางที่จะ ศึกษาเพิ่มเติมตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลอีกอย่างหนึ่ง การจัดสถานศึกษาอาจ จัดรวมอยู่กับโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป หรือจัดเป็นเอกเทศโดยเน้นการฝึกทักษะในระดับกึ่ง ฝีมือและระดับฝีมือ

การศึกษาวชิชีพในระดับอุดมศึกษา มุ่งฝึกวิชาชีพระดับสูง เพื่อให้มีความสามารถ และมีความชำนาญเฉพาะอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับการพัฒนาตลาดแรงงาน การจัดสถานศึกษา

อาจจัดเป็นสถาบันเฉพาะอย่าง จักรวมอยู่ในวิทยาลัยหรือจัดในมหาวิทยาลัยก็ได้ตามความเหมาะสม

การศึกษาวิชาชีพพิเศษ เป็นการศึกษามุ่งเพื่ออบรมการอาชีพบางอย่างที่ต้องการการฝึกฝนพิเศษแต่เยาว์วัยและเป็นเวลานาน เช่น นาฏศิลป์และดนตรี เป็นต้น การจัดการศึกษาอาจจัดตั้งเป็นสถาบันเฉพาะหรือจัดเพิ่มวิชาชีพเข้าในหลักสูตรปกติ โดยให้มีระยะเวลาเรียนต่าง ๆ กันตามความจำเป็นแห่งมาตรฐานวิชาชีพพิเศษนั้น ๆ

การศึกษาวิชาชีพในการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกอาชีพระยะสั้น เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่ต้องการได้ หรือเพื่อฝึกเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดในอาชีพที่กำลังประกอบการอยู่ หรือที่จะประกอบการต่อไปให้สมบูรณ์ หรือเพื่อสามารถประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ดีขึ้น

ข้อ 37 การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาก่อนจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะการศึกษานั้นจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและความสนใจของพลเมือง

ข้อ 38 การศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาก่อนจัดให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจ อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม

ข้อ 39 การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการศึกษาก่อนจัดให้แก่บุคคลที่รัฐจำเป็นต้องให้การสงเคราะห์เป็นพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ที่เสียเปรียบทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ โดยอาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะ หรือจัดรวมในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม

ข้อ 40 การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้ทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ

การกำหนดอายุเข้าเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ห้องถิ่นแต่ละแห่งจะกำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของห้องถิ่น และความพร้อมของเด็กในแต่ละห้องถิ่น แต่ต้องไม่บังคับเข้าเรียนก่อนอายุครบ 6 ปีบริบูรณ์ และไม่ช้ากว่าอายุครบ 8 ปีบริบูรณ์

รัฐพึงเร่งจัดการศึกษาภาคบังคับตามแผนนี้ให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น

คำว่าระดับนั้นหมายถึง ขั้นตอนในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับอายุของเขา ส่วนประเภทของการศึกษานั้น หมายถึงจุดมุ่งหมายโดยเฉพาะของสถานศึกษานั้น ๆ ที่ต้องการสร้างหรือพัฒนาคนเพื่อให้ไปรับใช้สังคมทางด้านใด (พนัส หันนาคินทร์, 2521 : 64)

4.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของระบบการศึกษาของประเทศไทย

ระบบการศึกษาที่ประกาศใช้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ที่ใช้อยู่ปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการที่จะประสมประสานการจัดวิชาชีพ เข้าในทุกระดับและประเภทของการศึกษา โดยมุ่งเน้นวิชาชีพทางด้านเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ในวิชาชีพเพียงพอที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพหลักและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหลักของประเทศต่อไป

ในการเน้นการเรียนวิชาชีพในระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบโรงเรียนนั้น ได้มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และในแผนการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ แต่ความพยายามดังกล่าวไม่ค่อยจะประสบผลสำเร็จสมความมุ่งหมาย ทั้งนี้ ด้วยสาเหตุหลายประการ ที่สำคัญคือระบบโรงเรียนมีขนาดใหญ่โตและอิงอยู่กับระบบราชการ ทำให้การเปลี่ยนแปลงระบบทั้งภายในและภายนอกกระทำได้ยาก และล่าช้าไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทั้งในระบบโรงเรียนยังมีการกีดกันการดำรงรักษาวัฒนธรรมและระเบียบวินัยอันดีงามของสังคมเป็นอย่างมาก ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบโรงเรียนจึงต้องผ่านการกลั่นกรองอย่างรอบคอบ และต้องใช้ระยะเวลานาน ตรงกันข้ามกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาการ และทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นไปในอัตราเร็วมาก ด้วยลักษณะเช่นนี้ระบบโรงเรียนจึงไม่เหมาะสมต่อการฝึกอาชีพที่ต้องการทักษะและความคิดริเริ่มมาก ระบบโรงเรียนจะกระทำได้แต่เพียงการฝึกพื้นฐานทางด้านอาชีพ หากประสงค์จะมีความรู้ความชำนาญในอาชีพเพิ่มเติม ก็จำเป็นจะต้องมีระบบอื่นของสังคมมารองรับระบบโรงเรียน

4.3 ระบบการศึกษาของประเทศไทยในอนาคต

การจัดระบบการศึกษาในอนาคต ควรมุ่งเน้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้คู่

ขนานกับการศึกษาในระบบโรงเรียนในทุกระดับ และประเภทการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่จำเป็นจะต้องออกจากระบบโรงเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนและพัฒนาตนเองได้อยู่ตลอดเวลา ในลักษณะเช่นนี้จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการขยายและจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพนอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางและทั่วถึง พร้อมกันนั้นก็ควรมีมาตรการที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานประกอบการจัดบริการทางด้านการฝึกอบรมวิชาชีพแก่นักเรียน

ระบบการศึกษาเป็นกระบวนการผลิตอันสำคัญที่จะเอื้ออำนวยให้ปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่นักเรียน ครู และทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษา และผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ ผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับและประเภทได้บรรลุความมุ่งหมาย ระบบการศึกษาในอนาคตควรมีสาระสำคัญ (ก๊อ สวัสดิ์พิพาณิชย์ และคณะ, 2524 : 14-15) ดังนี้

1. ควรจัดเป็นระบบคู่ขนานที่เปิดโอกาสให้ผู้พลาดโอกาสทางการศึกษามีโอกาสได้เพิ่มพูนความรู้ด้วยการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาที่หน่วยงานหรือสถานประกอบการจัด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสกลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้อีกตามความเหมาะสม

2. ควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานและสถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมฝึกอบรมบุคลากรตามความต้องการของตนและ/หรือของสังคม

3. จะต้องสอดคล้องกับการอาชีพของแต่ละท้องถิ่น และความเป็นจริงในสังคม

4. จะต้องเปิดเสรีใจในตัวเองทุกระดับ เพื่อให้คนออกสู่ตลาดแรงงานมากกว่าการเรียนต่อในระดับสูง โดย

4.1 ผู้จบแต่ละระดับจะออกประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่

4.2 ผู้จบการศึกษาภาคบังคับจะออกประกอบอาชีพในฐานะแรงงานไร้ฝีมือ แต่อาจพัฒนาให้เป็นแรงงานกึ่งฝีมือด้วยการศึกษานอกโรงเรียนหรือระหว่างปฏิบัติงาน

4.3 ผู้จบมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยการฝึกเพิ่มเติมในศูนย์ฝึกอาชีพจะสามารถประกอบอาชีพในฐานะแรงงานมีฝีมือ และสามารถให้มีความเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้นด้วยการฝึกเพิ่มเติมในศูนย์ฝึกอาชีพ และ/หรือการฝึกระหว่างปฏิบัติการ

4.4 ผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายบางสาขาสามารถประกอบอาชีพได้เลยในฐานะ

แรงงานมีฝีมือ และสามารถพัฒนาฝีมือหรืออาชีพด้วยการฝึกในศูนย์ฝึกอาชีพ และ/หรือฝึกระหว่างปฏิบัติการ สำหรับผู้ที่เรียนต่อระดับอุดมศึกษาควรจัดให้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคมากกว่าปริญญา

5. จะต้องชักจูงใจคนสามารถประกอบอาชีพส่วนตัวได้ (รัฐอาจจะต้องออกทุนให้กู้ยืม)
6. จะต้องเป็นการศึกษาที่มุ่งเพื่อปรับปรุงคนให้สามารถพัฒนาอาชีพพื้นบ้านด้วยการใช้เทคโนโลยี และวิธีการที่เหมาะสมและเป็นการศึกษาที่ควรให้ผู้ได้รับการศึกษาอยู่ในท้องถิ่นมากกว่าเข้าสู่ตัวเมือง
7. จะต้องเป็นการศึกษาที่สามารถปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตและการอาชีพด้วยการพิจารณาและเริ่มต้นจากสิ่งที่เขาเป็นอยู่และมีอยู่
8. จะต้องเน้นการปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนทางวิชาการ
9. การฝึกอาชีพและการฝึกบุคคลให้เป็นพลเมืองดี จะต้องจัดทำควบคู่กันไปไม่ควรแยกต่างหากจากกัน
10. ระบบการศึกษาและระบบอื่น ๆ ของสังคม จะต้องประสานสัมพันธ์ เกื้อหนุนกันและไม่ควรแยกชนบทและเมืองออกจากกัน
11. ระบบโรงเรียนทุกประเภทและระดับจะต้องประสานสัมพันธ์และเกื้อหนุนกัน

กล่าวโดยสรุป ระบบการศึกษาในอนาคตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดเป็นระบบคู่ขนานที่เปิดโอกาสให้ผู้จบการศึกษาจากระบบโรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้ได้ตลอดเวลา และระบบการศึกษาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้มีความคล่องตัวสูง เพื่อให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิทยาการของประเทศและท้องถิ่น นอกจากนี้การจัดการศึกษาต่อไปจำเป็นจะต้องจัดทำกันอย่างร่วมมือกันเป็นอย่างสูงระหว่างรัฐบาลกับเอกชน ระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ และระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษากับหน่วยงานที่รับผู้สำเร็จการศึกษาเข้าทำงาน โดยการร่วมมือจะต้องกระทำกันอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

5. สรุป

คำว่าระบบการศึกษามีความหมายกว้างขวางมากเกินความถึงการศึกษายุคประเพณี อาทิการจัดการระบบการศึกษาในโรงเรียน ระบบการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาพิเศษ เป็นต้น ในหลายประเทศการจัดการศึกษาในระยะแรกจัดเพื่อสนองความต้องการของชุมชน การศึกษาจึงผิติดกันในแต่ละชุมชนเป็นองค์กรเล็ก ๆ กระจายและจัดการศึกษาก็ไม่ครอบคลุมทุกสาขา วิชาการ สถาบันการศึกษาอาจตั้งขึ้นโดยชนบางกลุ่มในสังคม ตามความต้องการ ตามความจำเป็น หรือเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือเหตุอื่น ๆ ในระยะต่อมาการจัดการศึกษาส่วนมากยิ่งมีความผิแตกต่างกันออกไปจากเดิม เช่น มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัย สถาบันชั้นสูงสำหรับพวกนักวิชาการหรือชนชั้นสูง ก่อนที่จะคิดถึงการจัดโรงเรียนประถมศึกษา องค์กรทางศาสนาหรือสถาบันเอกชนมักเป็นผู้ริเริ่มการให้การศึกษาระดับต่าง ๆ ก่อนรัฐ การพิจารณาถึงการจัดการศึกษาหรือชนิดของการให้การศึกษาก็ต้องคำนึงในแต่ละสภาพการณ์

ปัจจุบันทุกประเทศต่างมีความเชื่อกันว่า การศึกษาสามารถทำให้ประเทศบรรลุความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมศักดิ์ศรีของประชาชนในชาติ ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความปรารถนาที่จะให้การสนับสนุนเพื่อปรับปรุงสถานภาพของตนให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ทั้งยังเป็นการส่งเสริมความสามัคคี รักษาบุคลากรที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยการพัฒนาประเทศ เพื่อที่จะบรรลุจุดหมายดังกล่าว ประเทศต่าง ๆ หาวิถีทางที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของตนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประสบความสำเร็จและถึงเป้าหมายของประเทศที่ตั้งไว้ การวางแผนการศึกษาก็เป็นวิธีหนึ่งที่เหมาะสมในการนำมาเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษา

คำถาม

1. อธิบายความหมายของคำว่า ระบบการศึกษา (System of Education)
.....
.....
.....
2. การจัดการศึกษาตามระบบพาราแลล ซึ่งจัดในศตวรรษที่ 19 ในทวีปยุโรป จัดในลักษณะใด?
.....
.....
.....
3. ในการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ รัฐบาลมีหน้าที่อย่างไร และให้ความช่วยเหลือทางด้านใดบ้าง
.....
.....
.....
.....
4. การศึกษานอกโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ในการจัดอย่างไรบ้าง? จงยกตัวอย่างประเทศที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เอื้อต่อประชาชน
.....
.....
.....
5. ทำไมเมื่อกล่าวถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียน มักจะกล่าวถึงการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย? และในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ได้จัดในหลายรูปแบบอะไรบ้าง?
.....
.....
.....

6. ยูเนสโกได้สำรวจโครงสร้างทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่าประเทศส่วนใหญ่แบ่งการศึกษาเป็นกี่ระดับ? อะไรบ้าง?

.....
.....
.....

7. ในการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก บางประเทศใช้ระบบที่ถือแบบอย่างโครงสร้างของอเมริกาเหนือ และบางประเทศใช้ระบบที่ถือแบบอย่างของสหภาพโซเวียตรัสเซีย? จงอธิบายถึงการจัดทั้ง 2 ระบบดังกล่าว

.....
.....
.....

8. การเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในแต่ละประเทศมีวิธีการคัดเลือกและรับเด็กแตกต่างกันไป แต่มีรูปแบบที่ใช้กันอยู่ 3 ประการอะไรบ้าง? จงอธิบาย

.....
.....
.....
.....

9. จงอธิบายปัญหาและอนาคตของระบบการศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ

.....
.....
.....
.....

10. จงอธิบายถึงระบบการศึกษาของประเทศไทยในหัวข้อต่อไปนี้

10.1 ประเทศไทยได้ระบุเรื่องระบบการศึกษาไว้ที่ใด?

10.2 การศึกษาของไทยแบ่งเป็นกี่ระดับ อะไรบ้าง?

10.3 อธิบายคำว่า "ระดับการศึกษา" และ "ประเภทของการศึกษา"

10.4 สภาพปัจจุบันของระบบการศึกษา

10.5 ระบบการศึกษาของประเทศไทยในอนาคต

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

